Ex. A.

[1197]

N.M.:s vägledn
Utst.-kat.

NORDISKA MUSEET
KÄRR DIG SJÄLF
STOCKHOLM

April 1963 -

1197

LAGGAT

När och var man kom på konsten att göra laggkärl, vet vi inte, men arkeologiska undersökningar har visat att laggkärlstillverkningen i Norden i varje fall har mycket gamla anor. Redan under romersk järnålder, d.v.s. de första århundradena efter Kristi födelse, användes laggade byttor och ämbar. Laggkärlen kan sedan i skiftande former och funktioner följas ända ned till vår egen tid, där de till stor del spelat ut sin roll och ersatts med kärl av plåt och plast. Som ett exempel på vilken betydelse laggkärlen hade förr, kan man ta fynden från regalskeppet Wasa, som ju sjönk 1628. Ombord på Wasa registrerades nämligen under utgrävningen sommaren 1961 32 hela laggkärl och dessutom stavar, bottnar, band och andra delar till uppskattningsvis ytterligare ett hundratal. På detta enda skepp fanns alltså betydligt över 100 laggkärl av olika typer och storlekar från en den minsta lilla bytta med ungefär 10 cm höga stavar till stora tunnor med en höjd av bortemot 1 m.

Wasa-fynden kan också tjäna som illustration till laggkärlens mångsidiga användning. Bland dem fanns nämligen byttor för smör, tunnor för fisk, kött, spannmål och vatten, kaggar för muskötkulor, dryckeskannor och inte minst "sjömanstunnor" eller vad man nu skall kalla de tunnor, som sjömännen förvarade sina personliga tillhörigheter i. På ett fartyg hade man naturligtvis speciellt stora krav på goda förvaringskärl, och det kan ju ha bidragit till att det fanns så många laggade kärl på Wasa, men även i land användes laggkärl i mycket stor utsträckning.

Tunnbindarämbetet fanns i Stockholm redan på slutet av 1400-talet. Men även som lanthantverk för mera än husbehov finns laggkärlstillverkningen belagd åtminstone så tidigt som på 1500-talets mitt. Då kallas nämligen i en skattehandling några dalkarlar för "laggare" och det tyder ju på, att de huvudsakligen sysslat med att göra laggkärl, alltså en tidig specialisering.

I dagens Sverige är konsten att göra laggkärl på utdöende. Tunnbinderier existerar knappast längre i städerna och på landsbygden har husbehovstillverkningen sedan länge försvunnit. Däremot lever lanthantverket med tillverkning i relativt stor skala fortfarande kvar, koncentrerad till vissa områden med god tillgång till virke lämpat för laggkärlstillverkning. Tillverkningen av laggkärl fick för övrigt ett gott uppsving under senaste världskriget, då bristen på annat material än trä till behållare av olika slag gjorde sig kännbar.

Med utställningen LAGGAT vill vi dels visa några glimtar ur laggkärlens historia dels i bild demonstrera hur laggaren arbetar och dels ge en aning om på hur många områden laggningstekniken har spelat en roll i familj och samhälle.

Postadress (även för Skansen): Nordiska museet, Stockholm NO. Telefon 63 05 00

NORDISKA MUSEET
BIBLIOTEK
STOCKHOLM

Det historiska avsnittet representeras i denna utställning av det finaste laggkärl från förhistorisk tid, som någonsin påträffats i Sverige, ett stort bronsbandat ämbar från Huggenäs sn i Värmland, daterat till 500-talet e. Kr. Dessutom visas här två laggkärl från 1600-talet, påträffade vid stadsmuseets utgrävningar i samband med tunnelbanebygget i Stockholm samt ett stop och ett ämbar från regalskeppet Wasa. De sistnämnda kärlen är ännu icke konserverade, varför de måste förvaras i vatten.

Hur det går till att göra ett laggkärl visas i en serie bilder av en laggare från Sollerö sn i Dalarna. De för enklare laggning väsentligaste verktygen visas också.

Laggningsteknikens användbarhet på de mest skilda områden upptar större delen av utställningen. Här visas laggat, som har använts för att stöpa ljus och släcka eld, brygga öl och salta lax, mjölka kor och kärna smör, mäta säd och packa krut och mycket, mycket annat.

Sist men inte minst visar utställningen några prov på hemslöjdens produktion av laggat. De olika föremålen här är dels skänkta av olika hemslöjdsföreningar dels inlånade. Det tillverkas ganska mycket laggkärl, som säljs genom hemslöjden, och det är nog ingen tvekan om att den renässans, som laggningen måste få om den inte skall dö ut i Sverige, måste komma från hemslöjden och säkerligen kommer att göra det också.

Utställningen har ordnats av amanuenserna Göran Bergengren och Ann Resare.

Stockholm i april 1963

Göran Bergengren